

ESENȚA ȘI NATURA CONȘTIINȚEI JURIDICE**Mariana SPATARI
Olga JACOTA-DRAGAN**

Abstract: *Legal consciousness is a form of social consciousness that consists of the totality of representations, ideas, conceptions, feelings about the functioning of the system of law existing in society. Legal consciousness is formed on the reflection on how to establish, operate and collaborate institutions in the law system. Legal consciousness is a complex social and psychological phenomenon that reflects spiritually the material life of the legal system.*

Din perspectiva etimologică termenul conștiința provine de la latinescul conscientia, având semnificația de cunoștință, noțiune, părere²⁷⁷; potrivit dicționarului explicativ al limbii române²⁷⁸ conștiința este un sentiment, intuiție pe care ființa umană o are despre propria existență; o cunoaștere intuitivă sau reflexivă pe care o are fiecare despre propria existență și despre lucrurile din jurul său; faptul de a-și da seama; înțelege; în opoziție cu existența, și materia exprimă gândire și spirit; sentiment al responsabilității morale față de propria sa conduită.

Ca obiect de cercetare filosofică, conștiința, exprimă esența și însușirea omului prin intermediul căreia ființa umană se referă la mediul social, natural precum și la propria sa ființă. Conștiința este un element definitoriu natural al ființei umane, prin care omul se deosebește categoric de orice altă ființare în acest univers; ea este prezentată ca perceperea omului a propriei ființări, ca capacitate de a marca realitatea obiectivă în evaluarea subiectivă.

Cunoașterea este procesul de obținere a informației privind realitatea obiectivă având ca finalitate formarea propriei viziuni față de obiectul cercetat, această proprie viziune este o formă de exprimare și materializare a conștiinței.

În cadrul existenței sale sociale, omul este inevitabil inclus în procesul acumulării de noi cunoștințe, formării de percepții și deprinderi prin practică, de atitudini etc. Cunoașterea este una dintre multele raportări ale individului la realitatea înconjurătoare, prin care el realizează tendința sa de a da ordine lucrurilor și fenomenelor, de a stabili legături și opoziții între acestea. Evoluția cunoașterii, atât în plan global, istoric, cât și la nivelul fiecărui individ, impune schimbări permanente în cadrul viziunii și percepției lumii.²⁷⁹ Astfel conștiința umană evoluează pe parcursul dezvoltării individuale și sociale.

Ansamblu de reprezentări, idei, concepții, cunoștințe, mentalități ale unei colectivități umane, care reflectă condițiile de existență ale acesteia este conștiința socială²⁸⁰. Conștiința socială este reprezentată din totalitatea elementelor de reflectare și apreciere a vieții obiectuale precum: aprecieri, reprezentări, sentimente, trăiri, mentalități, idei, cunoștințe, noțiuni, convingeri, teorii. Conștiința socială nu reprezintă suma conștiințelor individuale, dar se formează și se exprimă prin aceasta. În concordanță cu conștiința individuală, conștiința socială este o reflectare mult mai complexă a existenței sociale. Conștiința socială reprezintă viața spirituală a societății care reflectă viața ei materială. Având o structură complexă atât pe plan vertical, cât și pe cel orizontal.

²⁷⁷ <http://www.limbalatina.ro/dictionar.php?cuvant=conscientia&limba=lat>

²⁷⁸ Dicționarul explicativ al limbii române (ediția a II-a revăzută și adăugită), Autor: Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009.

²⁷⁹ Dumitru Dodul, *STUDIA UNIVERSITATIS, Revista științifică a Universității de Stat din Moldova*, 2008, nr. 10(20), *Fenomenul conștiinței și formele conștiinței sociale*, p. 42.

²⁸⁰ Dicționarul explicativ al limbii române (ediția a II-a revăzută și adăugită), Autor: Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009.

Pe plan vertical conștiința socială este constituită din:

1. Conștiința comună,
2. Conștiința teoretică,
3. Psihologia socială,
4. Ideologia socială.

Pe plan orizontal deosebim următoarele forme ale conștiinței sociale:

1. Conștiința politică,
2. Conștiința juridică,
3. Conștiința morală,
4. Conștiința estetică,
5. Conștiința științifică,
6. Conștiința filosofică,
7. Conștiința religioasă.

Din cele menționate evidențiem conștiința juridică ca formă a conștiinței sociale, ea este constituită din totalitatea reprezentărilor, ideilor, concepțiilor, sentimentelor privind funcționarea sistemului dreptului existent în societate. Conștiința juridică se formează în baza reflecției față de modul de constituire, funcționare și colaborare a instituțiilor din sistemul dreptului.

Conștiința juridică este un fenomen social și psihologic complex format din elemente de natura națională, afectivă și volitivă.²⁸¹ Aceasta reflectă spiritual viața materială a sistemului juridic.

Gh. Avornic definește conștiința juridică ca o parte componentă a conștiinței sociale, apărută în procesul de elaborare și realizare a dreptului în societate, vizând un ansamblu de reprezentări, idei, concepții, tradiții, emoții, retrairi, iluzii și, în special, cunoștințe cu privire la drept ca fenomen social.²⁸²

Gh. Boboș definește conștiința juridică ca sistem de sentimente, emoții, viziuni, aprecieri, reprezentări juridice care exprimă atitudinea cetățenilor față de dreptul în vigoare, de practica juridică, drepturile, libertățile și obligațiile cetățenilor și față de alte fenomene juridice dorite

Conștiința juridică are drept conținut ideile, sentimentele, volițiunile cu privire la dreptul în vigoare într-o anumită societate, la un moment dat; cum ar trebui să fie dreptul în viitor, atitudinea proprie a unei persoane față de drept; atitudine celorlalți oameni față de drept; măsurile ce se vor lua pentru cel care încalcă normele de drept.²⁸³

Conștiința juridică poate fi exprimată printr-o stare spirituală ce conține viziuni sociale, economice, politice, combinate cu cele de drept, adecvate nivelului de dezvoltare a societății umane privind dezvoltarea dreptului, perfectarea și adoptarea actelor juridice, dezvoltarea umană, protejarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului din diferite grupuri sociale, nivelul de garantare a acestora de către stat și societatea civilă.²⁸⁴

Conștiința juridică reprezintă fundamentul ideologic al sistemului dreptului, procesul legiferării nu poate fi realizat fără de a fi perceput, apreciat, evaluat, potrivit de conștiința juridică, atât la nivelul unui individ cât și la cel social.

---

²⁸¹ Anita M. Naschitz, *Conștiința juridică socialistă*, București, Editura Științifică, 1964, p. 29.

²⁸² Avornic Gh. *Conștiința juridică și cultura juridică, coraportul lor. Nihilismul juridic – categorie juridică*. „Cultura juridică și prevenirea corupției”, Materiale ale conferinței internaționale (din 1 noiembrie 2007, Chișinău). Chișinău, 2007 (Bons Offices SRL). p. 29.

²⁸³ Anita M. Naschitz, *Conștiința juridică socialistă*, București, Editura Științifică, 1964, p. 39.

²⁸⁴ Popovici T. *Aspecte teoretice și practice ale culturii juridice în Republica Moldova*. „Cultura juridică și prevenirea corupției”, Materiale ale conferinței internaționale (din 1 noiembrie 2007, Chișinău). Chișinău, 2007 (Bons Offices SRL), p. 14.

Conștiința juridică îndeplinește funcția cognitivă, axiologică și normativă. Ea reprezintă instanța care, prin decizia și voința instituțiilor de legiferare, mediază transpunerea problemelor reale ale fenomenului juridic în haina normelor juridice.²⁸⁵

Defectele conștiinței juridice apar ca urmare a neajunsurilor conștiinței sociale ori lipsa acesteia. După M. Calmîc cele mai răspândite defecte ale conștiinței juridice sunt:²⁸⁶

1. Fetișismul juridic – denumirea provine din portugheză și înseamnă *feitico*, cuvânt care denumește obiecte sacre. Inițial, se folosea pentru desemnarea credinței în obiecte divinizate de oamenii primitivi atribuindu-le anumite forțe ocrotitoare și pe care le purtau spre a fi apărați de nenorociri. Fetișismul juridic se manifestă printr-o credință oarbă și absolută a dreptului, dreptul este asociat cu puterea divină.

2. Idealismul juridic – preamărește rolul și capacitatea de regulator al dreptului.

3. Relativismul juridic este un curent filosofic potrivit căruia corectitudinea și incorectitudinea unei acțiuni, valori sau non-valori nu sunt concepte absolute, ci variabile și relative, în funcție de persoană, circumstanțe și situația socială. Fără a pretinde la dependența incorectitudinii sau corectitudinii de împrejurări la variația oamenilor despre valoare în funcție de condiția lor socială, relativismul susține (într-una dintre formele sale cele mai răspândite) că valoarea nu ține decât de ceea ce individul sau societatea consideră că reprezintă.

4. Subiectivismul juridic – o orientare filosofică care susține existența realității în funcție de subiectul gânditor sau de conștiință.

5. Infantilismul juridic este o formă mai ușoară de denaturare a conștiinței juridice a individului, caracterizată prin faptul că conștiința juridică nu a fost formată, individul nu posedă cunoștințe juridice și nu are formate deprinderi de respectare a dreptului. De altfel, aceste persoane nici nu conștientizează că le-au fost încălcate careva drepturi, ei nu cunosc metodele și mijloacele de apărare a drepturilor.

6. Nihilismul juridic – termenul introdus la sfârșitul secolului al XVIII-lea cu ocazia polemicilor îndreptate împotriva criticismului kantian și a idealismului a fost extins pentru a denumi orice filosofie care tinde să nege posibilitatea cunoașterii realității și să susțină caracterul nefondat al eticii tradiționale, atitudine de negare absolută.²⁸⁷

Nihilismul social se exprimă în ipostaze diferite: respingerea de către anumite sectoare ale societății a reformelor, a unui stil de viață nou și noi valori de piață, nemulțumirea față de modificările și transformările sociale, proteste sociale împotriva tehnicilor de “șoc”, dezacordul cu anumite decizii și acțiuni politice, ostilitate față de instituțiile publice și structurile de putere, față de liderii lor și chiar față de unele valori morale.²⁸⁸

Nihilismul juridic este o formă a nihilismului social, Gh. Avornic definește nihilismul juridic drept o direcție a gândirii politico-juridice, care neagă valoarea socială și personală a dreptului și care îl consideră drept o metodă mai inferioară de reglementare a relațiilor sociale.²⁸⁹

Nihilismul juridic influențează deciziile și la nivel politic. De regulă, populația susține ideea de a acorda asistență juridică în cazurile civile, iar atitudinea punitivă îi face a neglija

---

²⁸⁵ Lupu Gh., Avornic Gh., *Teoria generală a dreptului. Manual: Studiu teoretic introductiv*, Lumina, Chișinău, 1997, p. 197.

²⁸⁶ CALMÎC, M., *Considerații cu privire la elementele deformatoare ale conștiinței juridice*. În: *Legea și Viața*. №8. Chișinău: 2010. p. 27-29.

²⁸⁷ *Dicționar Enciclopedic*, vol. IV: L – N, București: Ed. Enciclopedică, 2001, p. 609.

²⁸⁸ http://www.pravo.vuzlib.net/book_z1751_page_40.html

²⁸⁹ Avornic Gh. *Materialele conferinței internaționale „Cultura juridică și prevenirea corupției”*, Chișinău, 2007, p. 40.

importanța asistenței juridice în cazurile penale. Ori politica penală a statului trebuie să ia în considerație și faptul că nu fiecare din cei învinuiți este în egală măsură vinovat.²⁹⁰

Deosebim următoarele tipuri ale conștiinței juridice:

1. În funcție de numărul de subiecți, distingem:

- conștiința juridică individuală este specifică la nivel individual, se manifestă prin deciziile, acțiunile subiectului de drept.
- conștiința juridică colectivă se manifestă la nivelul colectivităților, comunităților umane; poate apărea în funcție de așezare fizico-geografică, apartenența la un grup, statut social sau profesional.

2. În funcție de profunzimea realității juridice distingem:

- conștiința juridică comună nu este planificată, nu se bazează pe anumite reguli concrete, apare spontan.
- conștiința juridică științifică se întemeiază pe date concrete: cercetări științifice, acte legislative sau normative.
- conștiința juridică profesională – specifică lucrătorilor instituțiilor de drept.

Conștiința juridică este constituită din ideologie juridică și psihologie juridică. Psihologia juridică conține trăiri emoționale referitoare la fenomenele juridice. Simțul convingerii în justețea legii, în temeinicia ordinii de drept, intoleranța față de faptele ilicite creează o înaltă dispoziție psihologică, o atmosferă de stimă față de drept și formează conținutul principal a psihologiei juridice.²⁹¹ Conștiința juridică diferențiază de la individ la individ, așa cum fiecare are aprecieri diferite față de funcționarea sistemului de drept. Psihologia juridică este într-o strânsă legătură cu principiile, norme și valori morale, astfel valorile morale precum: omenia, dreptatea, echitatea, egalitatea, corectitudinea, imparțialitatea, adevărul servesc drept temelie la elaborarea normelor juridice.

Ideologia juridică conține ideile, concepțiile, principiile, noțiunile sistemului de drept al statului, ea concentrând totalitatea cunoștințelor juridice, cerințele grupurilor sociale, aprecierile și valorile unei societăți moderne în care știința juridică deține locul prioritar exprimând interesul de dezvoltare al societății, de asigurare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.²⁹² Prin intermediul ideologiei juridice are loc înțelegerea constituirii și funcționării realității juridice, putem menționa că ideologia juridică exprimă totalitatea judecăților față de sistemul dreptului specifice unui subiect.

În concluzie putem menționa că conștiința juridică ca formă a conștiinței sociale este element esențial al devenirii umane, reprezintă dimensiunea ontologică și este specifică tuturor ființelor umane, se manifestă în toate epocile și la toate nivelele existenței sociale. Conștiința juridică este vulnerabilă în fața fetișismului juridic, nihilismului juridic, idealismului juridic, relativismului juridic, subiectivismului juridic și infantilismului juridic. Se manifestă la nivel individual și colectiv, poate fi cotidiană, științifică și profesională, există atâta timp cât există sistemul dreptului.

---

²⁹⁰ Zaharia, V. *Accesul la justiție: exigențe, realizări și perspective*. Chișinău: Cartier juridic, 2008. 187 p.

²⁹¹ Lupu Gh., Avornic Gh. *Teoria generală a dreptului. Studiu teoretico-introductiv*. Chișinău: Editura Lumina, 1997. p. 198.

²⁹² Popovici T. *Aspecte teoretice și practice ale culturii juridice în Republica Moldova*. „Cultura juridică și prevenirea corupției”, Materiale ale conferinței internaționale (din 1 noiembrie 2007, Chișinău). Chișinău, 2007 (Bons Offi ces SRL). p. 17.

BIBLIOGRAFIE:

1. Avornic Gh., *Conștiința juridică și cultura juridică, coraportul lor. Nihilismul juridic – categorie juridică*. „Cultura juridică și prevenirea corupției”, Materiale ale conferinței internaționale din 1 noiembrie 2007, Chișinău, 2007 (Bons Offices SRL).
2. Calmîc M., *Considerații cu privire la elementele deformatoare ale conștiinței juridice*. În: *Legea și Viața*. №8. Chișinău: 2010.
3. Dicționarul explicativ al limbii române (ediția a II-a revăzută și adăugită), Autor: Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editură: Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009.
4. Dicționar Enciclopedic, vol. IV: L – N, București: Ed. Enciclopedică, 2001.
5. Dodul D., *STUDIA UNIVERSITATIS*, Revista științifică a Universității de Stat din Moldova, 2008, nr. 10(20), *Fenomenul conștiinței și formele conștiinței sociale*, p. 42.
6. Lupu Gh., Avornic Gh., *Teoria generală a dreptului. Manual: Studiu teoretic introductiv*, Lumina, Chișinău, 1997.
7. Naschitz Anita M., *Conștiința juridică socialistă*, București, Editura Științifică, 1964.
8. Popovici T. *Aspecte teoretice și practice ale culturii juridice în Republica Moldova*. „Cultura juridică și prevenirea corupției”, Materiale ale conferinței internaționale (din 1 noiembrie 2007, Chișinău). Chișinău, 2007 (Bons Offi ces SRL).
9. http://www.pravo.vuzlib.net/book_z1751_page_40.html
<http://www.limbalatina.ro/dictionar.php?cuvant=conscientia&limba=lat>